

чинником для корупції є ставлення до неї. На сьогоднішній день суспільство схильне давати хабаря, навіть тоді коли в них не вимагають, з метою отримання переваги на свою користь в найкоротші терміни. Розвиток суспільства спонукає людину до збільшення кількості та якості адміністративних послуг, які вона отримує за життя, тобто збільшується попит на різноманітні послуги – довідки, сертифікати, свідоцтва, ліцензії. Одночасно з цим зростає значення працівників державних органів, які в силу своїх службових обов'язків надають ці послуги. З метою мінімізації корупційних ризиків, вважаю, за потрібне якнайшвидше запровадити на місцях електронне врядування, що у свою чергу зменшить контакт між набувачем та надавачем послуг, а також чітко визначає умови надання та правила отримання послуг. Наступним елементом боротьби з корупцією на особистісному рівні кожного вважаю зростання рівня знань суб'єктів звернень. Адже, чим вищий рівень знань, тим краще людина зможе захищати свої права та не виходити за рамки можливостей. Отже, слід зазначити, що своєчасний аналіз корупційних ризиків, вжиття превентивних антикорупційних заходів та використання вказаних заходів дадуть можливість знизити рівень корупції.

Таким чином, класифікація корупційних ризиків сприяє вчасному виявленню та визначенню пріоритетних завдань щодо їх усунення. Велике значення має і вимірювання обсягів корупційних ризиків з метою протидії злочинності у сфері громадської безпеки та публічного порядку. Хоча, на жаль, необхідно підтримати точку зору більшості вчених, що оцінка їх носить формальний, поверхневий характер.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 12.03.2019).
2. Лунц Л. А. Курс международного частного права : в 3 т. М., 2002.
3. Корецкий В. М. Оговорка о публичном порядке в англо-американской судебной практике по делам, затрагивающим интересы СССР. *Ученые записки*. 1939. Вып. 1. С. 124–189.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 28. С. 69–78.

Одержано 14.03.2019

УДК 343.344

Петро Васильович ХРЯПІНСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри публічного права Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (м. Дніпро)

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

В Розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) зосереджено значну кількість видів звільнення від кримінальної відповідальності злочинам як засобів протидії злочинам проти громадської безпеки. Як складові елементи системи норм закону про кримінальну відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності мають своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 КК). Запобігання займає провідне місце у правових засобах протидії злочинам проти громадської безпеки поряд із виявленням, розкриттям, розслідуванням, призначенням та відбуванням покарання за їх вчинення, тощо.

Так, у разі: 1) створення злочинної організації звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю (ч. 2 ст. 255 КК); 2) створення терористичної групи чи терористичної організації звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину (ч. 2 ст. 258-3 КК); 3) фінансування тероризму особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину (ч. 4 ст. 258-5 КК); 4) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань звільняється від кримінальної відповідальності за цією статтею особа, яка перебувала в складі зазначених у цій статті формувань, за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування (ч. 6 ст. 260 КК); 5) незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої (ч. 3 ст. 263 КК); 6) незаконного поводження з радіоактивними матеріалами особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно здала органам влади радіоактивні матеріали (джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини або ядерні матеріали, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) (ч. 4 ст. 265 КК).

Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності виступають субінститутом Особливої частини КК та входять до загального інституту кримінального права звільнення від кримінальної відповідальності. З огляду на це, вони, як і загальні види звільнення від кримінальної відповідальності, за своїм змістом мають спільні ознаки: 1) здійснюються виключно судом від імені держави; 2) застосовуються до особи, яка вчинила злочин; 3) полягають у відмові від офіційного осуду, призначення покарання та визнання особи судимою [1, с. 32]. Значна кількість видів звільнення від кримінальної відповідальності в Розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК зумовлено рядом соціально-правових обставин, серед яких вважаємо можливим виділити: *загально-соціальні, кримінально-правові; кримінологічні та криміналістичні фактори*, що впливають на впровадження, застосування та/або виключення звільнення від кримінальної відповідальності в певній кримінально-правовій нормі.

Так, насамперед, до числа *загально-соціальних факторів* слід віднести абсолютну цінність для суспільства, в цілому, та окремої людини, зокрема, громадської безпеки як найважливішої умови забезпечення прав і свобод людини, недоторканності її життя та здоров'я, власності, інших суспільних інтересів, охорони безпеки в державі. Громадська безпека створює атмосферу спокою серед населення, обстановку впевненості в ефективності захисту від ймовірних злочинів та інших правопорушень, у наявності для цього відповідних гарантій, відчуття безпеки, на яку можна покластися та яка заспокоює. Виключно в умовах спокою та безпеки можливим є гармонійний розвиток людини, що проголошується та гарантується на конституційному рівні. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23 Конституції України).

До факторів *кримінально-правового характеру* ми відносимо значну суспільну небезпеку відповідних злочинів проти громадської безпеки. Законодавцем всі вони віднесені до тяжких та особливо тяжких злочинів (ч. 4 та ч. 5 ст. 12 КК). Їх вчинення може призвести до загибелі людей

чи інших тяжких наслідків. За значної суспільної небезпеки злочинів проти громадської безпеки та, вочевидь, їх публічного характеру законодавець практично унеможливив застосування у разі вчинення відповідних злочинів загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 44–49 КК), а також затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди (ч. 5 ст. 65 КК). Слід також мати на увазі, що звільнення можливе на будь-якій стадії розвитку злочинного діяння: готування до злочину (ст. 14 КК), замах на злочин (ст. 15 КК), закінчений злочину (ст. 13 КК) й щодо будь-якого співучасника злочину, крім організатора або керівника злочинної організації у випадках визначених законом. Відтак, звільнення від кримінальної відповідальності, що спеціально передбачено в кримінально-правових нормах, виступає ледь не єдиним легальним засобом припинення кримінально-правового переслідування особи у разі вчинення нею визначеної, позитивної, посткримінальної поведінки.

До кримінологічних факторів відносяться, перед усе, загальна негативна кримінологічна характеристика, як самих злочинів проти громадської безпеки, так й особи злочинців цієї категорії. Так, за даними А. А. Вознюка протягом останніх трьох років можна спостерігати динаміку росту кількості облікованих фактів створення злочинних об'єднань та участі в них. Причому якщо приріст злочинів, передбачених ст. 255 та 257 КК, незначний, то для злочинів, передбачених ст. 258-3 та 260 КК, характерний значний сплеск обумовлений ситуацією на Сході України. Так, якщо у 2013 р. обліковано 8 фактів створення злочинних організацій, у 2014 р. – 5, то у 2015 р. – 18, тобто більш ніж удвічі. Незначні тенденції приросту спостерігаються й у бандитизмі: у 2013 р. виявлено 14 таких злочинів, у 2014 р. – 12, у 2015 р. – 17. Щодо злочину, передбаченого ст. 260 КК, слід відмітити, що у 2013 р. не обліковано жодного факту вчинення такого діяння. Проте, у 2014 р. зареєстровано 457 таких протиправних діянь, а у 2015 р. – 543. Ще більш тривожними тенденціями характеризується протиправне діяння, передбачене ст. 258-3 КК України: якщо у 2013 р. офіційно зафіксовано лише один такий злочин, то у 2014 р. – аж 478, а у 2015 р. – 849 [2]. Значною мірою злочини проти громадської безпеки виступають підґрунтям організованої злочинності в усіх інших сферах суспільно-економічного життя країни. Так, в ч. 1 ст. 255 КК встановлюється відповідальність за створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також керівництво такою організацією або участь у ній, або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, а також організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп.

До криміналістичних факторів відносяться, насамперед, об'єктивні складнощі виявлення та документування, розслідування та розгляду кримінальних проваджень в судах дій злочинних організацій або організованих груп. Діяльність злочинних організацій здебільшого носить транснаціональний характер, за умов якого керівництво та фінансування здійснюється із-за кордону України [3, с. 75]. Спеціалізовані підрозділи Національної поліції України стикаються із значними перепонами, що пов'язані із організаційною структурою злочинних організацій або організованих груп. Злочинні організації вживають заходів маскування, прикриття своєї діяльності, у складі угруповань непоодинокі випадки використання теоретичних знань та практичного досвіду розвідки та контррозвідки колишніми співробітниками спеціалізованих підрозділів МВС та інших правоохоронних органів. Із використанням корумпованих представників органів влади та правосуддя злочинці намагаються уникнути кримінальної відповідальності та покарання.

Список бібліографічних посилань

1. Вознюк А. А. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 236 с.
2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність учасників терористичної групи: актуальні проблеми кваліфікації та перспективи вдосконалення законодавства. *Наше право*. 2017. № 1. С. 122–127.
3. Хряпінський П. В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 270 с.

Одержано 10.03.2019